

Odbor za primijenjenu genomiku
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Primjena genomike u Hrvatskoj, upitnik

(Molimo da odgovore napišete običnim tiskom u nastavku upita, izostavite pitanja koja se ne odnose na Vaše djelovanje, te da odgovor pošaljete zaključno do utorka, 02. travnja 2013.)

1. Matko Glunčić, dr.sc., docent, Fizički odsjek Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, Sveučilište u Zagrebu, Bijenička cesta 25, matko@phy.hr

2. Uža znanstvena problematika kojom se bavite

U suradnji s V. Paarom i suradnicima stvorena je potpuno nova metode za identifikaciju i analizu periodičnih i superperiodičnih (HOR) struktura u genomskoj sekvenci i ab initio izrađen odgovarajući vrlo složen kompjutorski softver GRM. U GRM metodi po prvi put je uspjelo direktno preslikati simboličku DNA sekvencu u frekventnu domenu što omogućuje jedinstveno visokoselektivnu identifikaciju globalne repeticijske mape i naročito aproksimativne superperiodične (supersimetrijske) strukture. Ključna ideja GRM metode je uvođenje kompletnog ansambla K-stringova kao robustnog indikatora najšireg spektra za identifikaciju aproksimativnih periodičnosti primarnog i viših redova. Pomoću GRM algoritma, u genomima čovjeka i drugih viših primata, identificirano je preko pedeset dosad nepoznatih novih primarnih aproksimativnih repeticija i repeticija višeg reda, te disperziranih repeticija.

Usporedbom odgovarajućih repeticija dokazano je da je značajna razlika između čovjeka i ostalih primata koncentrirana u velikim aproksimativnim primarnim repeticijama i super-repeticijama. Dodatno, pronađeno je da se ove razlike javljaju na dvije razine: prvo, na nivou razlike pojedinih baza i drugo, na nivou razlike strukturne organizacije osnovnih repetitivnih jedinica. Na primjer, pronađeno je da je razlika u bazama kod odgovarajućih repetitivnih sekvenci kromosoma Y čovjeka i čimpanze iznenađujuće velika, ~70%. Primjenjena na cijeli kromosom, ova razlika je na nivou ~14%, što značajno prevazilazi dosadašnje procjene od 2-5% razlike između genoma čovjeka i čimpanze. Kao primjer strukturne razlike, pronađen je u ljudskom genomu novi tip dugodosežnog evolucijskog "ubrzanja", Human Accelerated HOR Regions (HAHORs), koji razotkriva naglu evoluciju strukturnih HOR organizacija nakon separacije čovjeka i čimpanze. Generalno, pokazano je da su razlike između čovjeka i čimpanze puno veće u području tandernih repeticija, posebno kod HOR-ova, nego kod genskih kodirajućih sekvenci. Otkrivena je dosad potpuno nepoznata super-repeticija (čak 46 kopija) u NBPF genu koji je povezan s radom ljudskog mozga, a koja je u potpunosti odsutna u genomima ostalih visokih primata. Na osnovu ovih rezultata iznesena je u ovim publikacijama hipoteza o mogućoj važnosti HAHOR-a kao komponenti u višerazinskoj mreži regulacije genske ekspresije.

Dodatno, uvedena je potpuno nova ideja proširenih start/stop "codon-like" trinukleotida (CLT) u nekodirajućim DNK sekvencama te odgovarajućih proširenih klastera pomoću kojih se izvodi nova klasifikacija alfa satelita kod čovjeka i viših primata. Također, pokazuje se da analiza start /stop CLT proširenih klastera omogućuje značajno veći broj kombinacija mogućih proteina u odnosu na standardne tripletne kodove, i samim tim značajno veći informacijski potencijal genske sekvence, što pridonosi većoj razlici među organizmima.

3. 10 najznačajnijih radova

1. V. Paar, N. Pavin, M. Rosandić, M. Glunčić, I. Basar, R. Pezer, S. Durajlija Žinić (2005) ColorHOR – novel graphical algorithm for fast scan of alpha satellite higher-order repeats and HOR annotation for GenBank sequence of human genome. *Bioinformatics* **21**:846-852.
2. M. Rosandić, V. Paar, I. Basar, M. Glunčić, N. Pavin, I. Pilaš (2006) CENP-B box and pJa sequence distribution in human alpha satellite higher-order repeats (HOR). *Chromosome Res* **14**:735-753.
3. V. Paar, I. Basar, M. Rosandić, M. Glunčić (2007) Consensus Higher Order Repeats and Frequency of String Distributions in Human Genome. *Curr Genomics* **8**:93-111. (IF = 2.487)
4. M. Rosandić, M. Glunčić, V. Paar, I. Basar (2008) The role of alphoid higher order repeats (HORs) in the centromere folding. *J Theor Biol* **3**:555-560 doi:10.1016/j.jtbi.2008.06.012.
5. V. Paar, N. Pavin, I. Basar, M. Rosandic, M. Gluncic, N. Paar (2008) Hierarchical structure of cascade of primary and secondary periodicities in Fourier power spectrum of alphoid higher order repeats. *BMC Bioinformatics* **9**:466 doi:10.1186/1471-2105-9-466.
6. V. Paar, M. Glunčić, I. Basar, M. Rosandić, P. Paar, M. Cvitković (2011) Large Tandem, Higher Order Repeats and Regularly Dispersed Repeat Units Contribute Substantially to Divergence Between Human and Chimpanzee Y Chromosomes, *J Mol Evol* **72**:34-55 doi 10.1007/s00239-010-9401-8.
7. V. Paar, M. Glunčić, M. Rosandić, I. Basar, I. Vlahović (2011) Intra-Gene Higher Order Repeats in Neuroblastoma BreakPoint Family (NBPF) Genes Distinguish Humans from Chimpanzees. *Mol Biol Evol* **28**:1877-1892.
8. M. Glunčić, V. Paar (2012) Direct mapping of symbolic DNA sequence into frequency domain in Global Repeat Map (GRM) algorithm. *Nucleic Acid Res* doi: 10.1093/nar/gks721.
9. M. Rosandić, M. Glunčić, V. Paar (2012) Start/Stop codon like trinucleotides extensions in primate alpha satellites. *J Theor Biol* doi: 10.1016/j.jtbi.2012.09.022
10. M. Rosandić, V. Paar, M. Glunčić (2013) Fundamental role of start/stop regulators in whole DNA and new trinucleotide classification. *Gene* **531**:184-190

4. Znanstveno-istraživački projekti koje ste vodili ili u njima surađivali.

Međunarodni projekt:

- Modeling of dynein redistribution during nuclear oscillations,

Domaći projekt:

- KSA kompjutorsko istraživanje repeticija višeg reda i duplikona u humanom genomu.
- Istraživanje preraspodjele dineina u profazi mejoze
- Istraživanje utjecaja kinesin-8 motora na centriranje jezgre

5. Znanstveno-istraživački projekt koji vodite ili u njemu surađujete.

Međunarodni projekt:

- Modeling of dynein redistribution during nuclear oscillations,

Domaći projekt:

- Istraživanje utjecaja kinesin-8 motora na centriranje jezgre

6. Međunarodna suradnja.

Međunarodni projekt:

- Modeling of dynein redistribution during nuclear oscillations,

Max Planck institut za fiziku kompleksnih sustava u Dresdenu

7. Najvažnija oprema Vašeg laboratorija

Stolno i prijenosno računalo

9. Oprema koju bi valjalo nabaviti

- na razini Vašeg laboratorija

Dodatna računalna oprema za studente i poslijediplomante koji surađuju na našim projektima.

- na razini Vaše ustanova

Klaster računala za automatsku pretragu i usporedbu (upotrebom GRM računalnog programa) repeticija i proširenih trinukleotida unutar genomskih sekvenci čovjek i ostalih eukariota. Serversko računalo za online bazu (na otvorenom web portalu) repeticija u genomima svih eukariota. Nakon izrade kompletne baze jedan smjer istraživanja vodio bi na izradu evolucijske slike vremenskog i prostornog rasporeda svih mutacija unutar odgovarajućih repeticija. Na osnovi ovako dobivene slike bilo bi moguće izraditi i pojednostavljeni fizikalni model evolucije repetitivnih jedinica od genoma nižih primata do genoma čovjeka. Drugi smjer istraživanja modelirao bi razvoj repetitivnih struktura višeg reda, s posebnim naglaskom na područja nagle akceleracije (fazni prijelazi). Ova dva modela pomogla bi u razumijevanju same evolucije kompletne genske sekvence, organizacije genoma, te uloge nekodirajućeg dijela genoma u regulacijskoj mreži ekspresije gena.

- centralno na razini države time da bude na raspolaganje uz razumne uvijete.

Uz gore spomenuti klaster računala i otvorenu bazu repeticija trebalo bi povezati u informacijsku mrežu različite kliničke centre u Hrvatskoj i šire, što bi omogućilo klinička istraživanja genomskih varijacija unutar repetitivnih sekvenci za širok spektar pacijenata kod kojih veza između genotipa, fenotipa i kliničkih nalaza nije uvijek očita.

10. Vaše mišljenje o izobrazbi iz genomike u Vašem području, sadašnje stanje i kako unaprijediti:

- *dodiplomska*
- *poslijediplomska doktorska*
- *poslijediplomska specijalistička*

11. Sažeto prikazite primjenu genomike u Vašem području u nas i usporedite sa svijetom.

Primjene rezultata naših istraživanja trenutno kod nas ne postoji. U svijetu se sve više pokušava mutacije u nekodirajućem dijelu genoma, posebno unutar repetitivnih jedinica, povezati s regulacijom ekspresije gena i pronaći mehanizme njihovog djelovanja i aktivacije. U svrhu toga objavljuju se algoritmi za pretragu i uspostavljaju se baze repeticija i razlika unutar nekodirajućeg dijela genoma. Ono što mi u ovom trenutku imamo, a u svijetu još nisu pronašli, je dovoljno brz i robustan algoritam i odgovarajući kompjutorski program (bez unaprijed poznatih parametara) za automatsku identifikaciju i analizu svih repeticija u bilo kojem genomu.

12. Da li su u nas zadovoljavajući etički i pravni vidovi primjene genomike? Sažeto prikazite u Vašem području i navedite prijedloge.

13. Da li je u nas dovoljno razvijena informatička potpora primjeni genomike? Što predlažete?

Vidi točku 9

14. Da li su Vam dostupne sve genomičke baze podataka, ako nisu što predlažete da se poduzme.

Sve genomske baze koje koristimo su otvorenog tipa, uz mogućnost dobivanja dodatnih sekvenci na upit.

15. Kako unaprijediti suradnju u genomici u nas (primjerice ustroj genomičke informacijske mreže)?

Uspostavom jedinstvene baze svih repeticija, te otvorene računalne mreže koja bi omogućila pretragu i usporedbu rezultata s već poznatim repeticijama pohranjenim u bazi, bilo bi moguće povezati mutacije unutar repeticija s kliničkim odstupanjima za svakog pojedinačnog pacijenta. Ova primjena i paralelno istraživanje dovelo bi do otkrića uloge nekodirajućeg dijela genoma u regulacijskoj mreži ekspresije gena i njihovog utjecaja na razvoj pojedinih bolesti. Uspostava mreže s različitim kliničkim centrima dovela bi doznatnog razvoja personalizirane i prediktivne medicine. Na ovaj način postigao bi se napredak u dijagnosticiranju bolesti koje nisu povezane s monogenetskim poremećajima i omogućio dovoljno rani terapijski tretman.

16. Dopunite upitnik prema Vašem nahođenju!